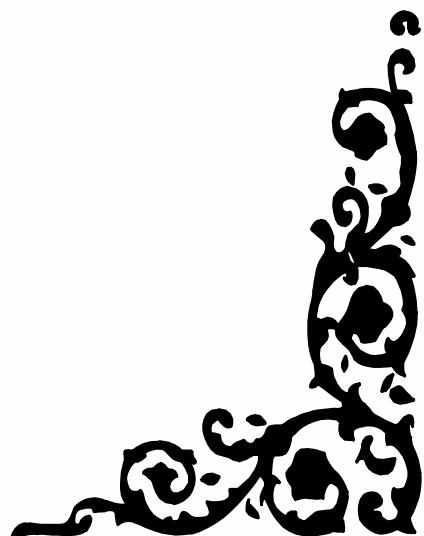

דברי משה

זכור - פורים

יעקב דה הז 8/7 רמות א' ירושלים

02 - 5715091

©

~ 2 ~

זכור – פורים

שורש עמלק – מידת הגאווה

”כרות קומת ברוש בקש אגגי בן המדתא. ונהייתה לו לפח ולמוקש וגאוותו נשבתה. ראש ימיני נשאת. ואויב שמו מחית. רב בניו וקניניו על העץ תלית.” (מעוז צור)

”וגאוותו נשבתה.”

התנהגותו של המן הרשע, היתה תוצאה ישירה של מידת הגאווה שהיתה מושרשת בו מאבותיו. דורשי רשומות אמרו: ”אשר גדלו המלך ואת...” ר”ת גאווה, וכן עמלק עולה בגימטריה ”רס”, מלשון רמות רוח. [כלשון הפסוק בספר ישעיהו (פרק ב פסו' יב): ”על כל גאה ורס”].

במסכת מגילה (טז.) מובא, שעשרים ושתיים שנה שימש המן בתפקיד הספר של כפר קרצום. כפר נידח אי שם בפרס, מאותו מקום נמוך הוא הצליח להרים את עצמו, ולהנהיג את עצמו בשררה וכבוד, עד שבכל מדינות המלך היו כולם כורעים ומשתחוים לו.

למרות הכבוד הגדול שרחשו לו בכל מקום בו הופיע, הפריע לו שהיהודי אחד בכל העולם אינו משתחוה לו, עד כדי כך שהוא מכריז: ”כל זה איננו שווה ליי”, מפרש הרש”י ”איני חש לכל הכבוד אשר ליי”.

עוד מסופר במגילה (פרק ו פסו' ו – ט) שכאשר קרא המלך אחשוורוש בספר הזיכרונות, על כך שלא שולם למרדכי היהודי, על שהציל את המלך ממזימתם של בגתן ותרש להורגו, הוא שאל את המן: ”... מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו?”

גסות הרוח שקיננה בהמן, הביאה אותו להבין שהמלך ודאי מתכוון אליו : "למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממנו", ובילקוט שמעוני אסתר (רמז תתרנח) מובא, שכך אמר המן בליבו : "מי גדול ממני, מי מכובד ממני, כל מה שאני שואל לעצמי אני שואל..."[.

תוך שהוא חוכך את ידיו מציע המן למלך : "איש אשר המלך חפץ ביקרו, יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך, וסוס אשר רכב עליו המלך, ואשר נתן כתר מלכות בראשו, ונתון הלבוש והסוס על יד איש משרי המלך הפרתמים, והלבישו את האיש אשר המלך חפץ ביקרו, והרכיבהו על הסוס ברחוב העיר, וקראו לפניו, ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקר...".

לא סוס דומה לסוסו של המלך הוא הציע, הוא גם לא הסתפק בלבוש כמו הלבוש של המלך, הוא רוצה לבוש "אשר לבש בו המלך", לרכב על הסוס "אשר רכב עליו המלך", במילים אחרות המן אינו מסתפק בלהיות דומה למלך, הוא רצה להרגיש שהוא המלך בכבודו ובעצמו, שכולם יחשבו שהוא המלך.

"המן מן התורה מנין ? המן העץ".

(חולין קלט:)

במקום אחר כתבנו, שזה פשוט שאין כוונת הגמרא כאן לשאול, היכן נרמז בתורה שמו של המן הרשע, כוונת הגמרא בשאלה "מנין" היא לדבר הרבה יותר עמוק, שאלת הגמרא כאן מתייחסת אל השורש ממנו צמחה התופעה הייחודית הזו, שנקראת המן הרשע, מנין נבט אותו שורש רע, שממנו צמח ועלה כזה איש גס רוח ובעל גאווה מאין כמוהו, אדם שכל כולו שקוע אך ורק בכבוד של עצמו ?

על כך עונה הגמרא, ששורש יניקתו של המן הרשע, הוא מהחטא של אדם הראשון שאכל מעץ הדעת, בעקבות אכילה זו נזרקה באדם מה שקוראים רבותינו [עיינ מסכת שבת (קמה.)] "זוהמת הנחש", בספרים

הקדושים מבואר שבחינה זו, היא ביטוי לשליטת היצר הרע, או בשמו המלא "סמאל"¹ באדם.

חלק מהקלקול שנולד באדם מכוח הפגם של האכילה מעץ הדעת, היה בכך שהשתרשה בו מידת הגאווה, כך דורש רבי תנחומא בר אבא במדרש רבה בראשית (פרשה יג): "גאות אדם תשפילנו זה אדם הראשון". ועוד מובא במדרש: "ולמה צווה אותו הקב"ה שיאכל מכל עץ הגן ומנע לו אחד מהם? כדי שיהיה רואה אותו תמיד, וזוכר את בוראו, ומכיר שעול יוצרו עליו, ושלא תהא רוחו גסה עליו"². בילקוט שמעוני בראשית (רמז כא) [ועיי' התוספות במסכת סנהדרין (ע): ד"ה בה נתקנו] איתא: "בשעה שאכל אדם הראשון מאותו האילן, טרדו הקב"ה והוציאו חוץ לג"ע, והיה מחזר על כל אילנות ולא היו מקבלין אותו, ומה היו אומרים לו? אמר רבי ברכיה: הא גנב דגנב דעתיה דברייה, הה"ד אל תבואני רגל גאווה, רגל שנתגאה על בוראו...". ובזוהר

---

¹ סמאל זה הוא שרו של עשו, כך נאמר בזוהר פרשת בראשית (דף לה): "והנחש, ר' יצחק אמר דא יצר הרע רבי יהודה אמר נחש ממש, אתו לקמיה דר' שמעון אמר לון ודאי כלא חד, וסמאל"ל הוה ואתחזי על נחש וצולמיה דנחש דא איהו שטן וכלא חד, תנינא בהדיא שעתא נחת סמאל"ל מן שמיא רכיב על נחש דא וצולמיה הוו חמאן כל בריין ועקרן מניה ומטו לגבי אתתא במלין וגרימו מותא לעלמא" עכ"ל [וכן איתא ברעיא מהימנא פרשת נשא (דף קכד). ויצר הרע מסטרא דימינא דיליה דרגא דישמעאל אתקרי נחש, ומסטרא דשמאלא דרגיה דעשו סמאל"ל אתקרי כלב וכו' עיי"ש] ואותו סמאל"ל הוא הרוע הנקרא עמלק וכדברי הזוהר חדש תיקונים כרך ב (דף פג): "הוא סמאל הוא עמלק...". [ובפירוש מתוק מדבש על דברי הזוהר פרשת ויקהל מביא בשם הרמ"ק שאף שכל המלחמות של אומות העולם היו על ה' ועל משיחו, מכל מקום בשאר המלחמות לא נתחזקה הקליפה כפי שנתחזקה במלחמת עמלק, ששרו הוא הס"מ שהוא הראש של כל הסטרא אחרא עיי"ש].

² במסכת סנהדרין (לח): אמר רב יהודה אמר רב: אדם הראשון מין היה, שנאמר: "ויקרא ה' אלוהים אל האדם ויאמר לו איכה", אן נטה לבך. שע"י החטא נכנסה בו גסות הרוח, ועל גסי הרוח אומר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי במסכת סוטה (ד): שהוא כאילו עובד עבודה זרה, דכתיב "תועבת ה' כל גבה לב", וכתיב "ולא תביא תועבה אל בתיך". ורבי יוחנן דידיה אמר כאילו כפר בעיקר שנאמר: "ורם לבבך ושכוחת את ה'".

בראשית (דף רסג:) איתא "מה עשה סמאל הרשע? הלך ונגע באילן, והיה האילן צווח ואמר, אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני...".

מבואר שעיקר חטא אדם הראשון הוא תוצאה של מידת הגאווה. ועיין עוד בילקוט שמעוני בראשית (רמז כא) שלדעת דעת רבי אבא דמן עכו האילן שממנו אכל אדם הראשון היה אתרוג, שהוא ר"ת של הפסוק "אל תבואני רגל גאווה", וכן כותב מרן הגר"י אייבשיץ זצ"ל בספר יערות דבש [חלק שני דרוש ג]: "וזהו היה חטא אדם הראשון ע"י עץ הדעת לבש גאווה, כי בקש להיות כאלהים יודע טוב ורע" עכ"ל.

פגם זה של גסות הרוח שנכנס באדם על ידי האכילה מעץ הדעת, יצא אח"כ בעשיו הרשע, כדברי רש"י בפרושו לספר בראשית (פרק לג פסו' יא) : "ועשיו דבר בלשון גאווה, יש לי רב יותר ויותר מכדי צרכי" ע"כ. מעשיו הרשע עבר פגם זה לנכדו עמלק, אותו עמלק שגדל בחיקו של עשו כמבואר בילקוט שמעוני משלי (רמז תתקמו): "תבואת רשע לחטאת זה עמלק, שגדל בחיקו של עשו". וכן איתא במדרש רבה בראשית (פרשה יג): "גאות אדם זה עמלק שנתגאה על הקב"ה בחירופיו וגידופיו". כן כותב הרב דסלר זצ"ל במכתב מאליהו חלק ג' (עמו' 216) שמידתו של עמלק היא הגאווה.

מכוח מידה זו ביקש עמלק לפגוע בכיסא ה' ובשמו הגדול, כפי שדרשו חז"ל על הפסוק בספר שמות (פרק יז פסוק טז) "ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר", ובמדרש תנחומא פרשת כי תצא (סי' יח) איתא : "אומר ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא, כל זמן שזרעו של עמלק בעולם לא השם שלם, ולא הכס שלם, אבד זרעו של עמלק מן העולם, הכס שלם והשם שלם...". כעין זה איתא במסכת ברכות (מג:), שכל מי שיש בו גאווה דוחק את רגלי השכינה. ובמסכת סוטה (ה.). אומר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא, שכל אדם שיש בו גסות הרוח, אומר עליו הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר : "מלשני רעהו אותו אצמית, גבה עיניי ורחב לבב אותו לא אוכל", אל תקרי אותו אלא איתו לא אוכל. נמצא שעל ידי מחיית

עמלק מן העולם יהיה ה' שלם והכסא שלם, וזה יהיה בבא הקץ במהרה בימינו³.

אותה קליפה של עמלק, התגלמה בדורם של מרדכי ואסתר בדמותו של המן הרשע, שעיקר כוחו ויניקתו היתה מהמידה של הגאווה, כן כותב בליקוטי מוהר"ן מהדו"ק (סי' י) שקליפת המן היא גאווה, [כן מצינו שמנין כס י-ה הוא

---

³ בספר באר משה להאדמו"ר מאזורוב זצ"ל פרשת בלק כתב רמז לזה בדברי הפסוק בתהילים (פרק עה פסוק יא) : "וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק". ומפרש רש"י שם קרני רשעים של עמלק, וזה שאמר קרני רשעים אגדע, היינו אותיות ר"ם האות רי"ש שבתחילת התיבה, והאות מ"ם שבסוף תיבה [שהם בגמטריא עמלק], לאחר שיאבד עמלק מן העולם, אז תרוממנה קרנות צדיק, שהם אותיות ק"ץ, הכתובים בקרנות המילה צדיק, האות צדי בתחילה והאות קו"ף בסופו, ובספר אוהב ישראל פרשת זכור הוסיף בזה שלאחר שנגדעו קרנות הרשעים שהם אותיות ר"ם נשארו אותיות יש"ע. לרמז שאז תבוא הישועה ותרוממנה קרנות צדיק. שהם אותיות קץ ואז יתרומם הקץ באיבוד זרע עמלק ויהיה השם שלם וכיסאו שלם, במהרה בימינו אמן [עי' עוד בבני יששכר (מאמרי אדר מאמר ב דרוש ח) משכ"ב].

בפרוש רבנו בחיי לספר שמות (פרק יז פסו' טז) כותב על הפסוק בספר תהילים (פרק קלב פסו' יג) : "כי בחר ה' בציון אוה למושב לו", שלעתיד לבא כאשר הקב"ה יבחר בציון, אז ישב על כיסא שלם, וזה לשון אוה שהוא תשלום הכסא והשם "... עיי"ש. ובספרו צאוורי שלל הביא הרב חיד"א זצ"ל רמז לזה מדברי ישעיה הנביא (פרק נא פסו' יב) : "אנכי אנכי הוא מנחמכם ...", שהנחמה לעתיד לבא תהיה ב"הוא", כלומר על ידי שתצטרף האות א' להשלים הכס לכסא, וכן האותיות ו' וה' ישלימו את שם י-ה להיות ה' שלם, עוד מובא בספרי רבותינו רמז במה שאנו אומרים בתפילת אמת ויציב : "הוא קיים ושמך קיים וכיסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קיימת", שעל ידי ש"הוא קיים" היינו על ידי חזרת אותיות הוא למקומם, האות א' להשלים הכסא ואותיות ו' - ה' לשם י-ה, אז יהיה שמו קיים כיסאו נכון, ואז יגיע התכלית שזה מלכותו ואמונתו לעד קיימת, וכן מובא בשם הבעל שם טוב זצ"ל, לפרש על דרך זה את דברי דוד המלך בספר תהילים (פרק כ פסו' ו) : "ימלא ה' כל משאלותיך" שתהיה כל משאלת ליבנו שימלא ה', היינו שיהיה ה' שלם, וזה נרמז במילה גאולה שהיא אותיות של גאל - ו-ה שזוהי תפילתנו שיחזור ה' ויגאל את אותם אותיות ו-ה שנתפרדו משם ה' ויהיה ה' אחד ושמך אחד.

כמנין המן ועיי' בתיקוני זוהר הקדמה (דף ט :) וכל זה איננו שווה לי ר"ת שם הוי"ה היינו שעל ידי גאותו רצה לפגוע בשם ה' ב"ה וכנ"ל.

מפלת המן על ידי מרדכי שהוא בחינת קטורת

**"איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר
בן שמעי בן קיש איש ימיני".** (אסתר פרק ב פסו' ה)

מכל שבט בנימין נבחר דווקא מרדכי היהודי להיות זה שיוביל את המערכה כנגד המן הרשע, זה שיביא לביטול הגזירה הנוראה, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, וצריך ביאור מדוע נבחר דווקא מרדכי היהודי מכל שבט בנימין להיות זה שיעמוד מול המן הרשע, ויציל את עם ישראל ?

מרדכי היה אחוז במידת הענוה

**"מרדכי מן התורה מנין" ? "דכתוב מר דרור,
ומתרגמינן מירא דכיא" !** (חולין קלט:)

ברש"י הקדוש שם מסביר את שאלת הגמרא מרדכי מן התורה מנין, היכן הוא המקור בתורה לגאולת מרדכי.

מרדכי היהודי שנקרא ראש לבשמים, היה בבחינת קטורת שנאמר בה :
"הדק היטב היטב הדק", שזה רמז למידת הענוה, וכן איתא במגילה :
"ומרדכי יושב בשער המלך", שעל אף שהיה ראש הסנהדרין, הרגיש את עצמו כיושב רק בשער המלך. וכן אמרו בשמות רבה (פרשה לח אות טז) :
שאף שראה מרדכי עצמו בגדולה לא הגיס לבו, במשנת ר"א איתא : "גדולה ענוה שבה נשתבח מרדכי. שבתחילה היה חמישי לסנהדרין, שנא' אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי, וכיון שנעשה שני למלך, לא די לו שלא רצה להיות רביעי, אלא אפי' חמישי במקומו לא רצה להיות, אלא אף על פי שהוסיף גדולה השפיל הוא עצמו ונעשה ששי, שנאמר הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי". [בספרי דאגדתא על מגילת אסתר [מדרש פנים אחרים נוסח ב פרשה ב] על הפסוק "לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה" איתא. ולמה אמר לה מרדכי שלא תגיד ? שהיה

בורח מן השררה ומן הגדולה, אמר מרדכי שאם תאמר זהו שגידל אותי, ויתן לי שררה, א"ל הקדוש ברוך הוא אתה בורח מן השררה, חייך שאני מגדלך, שהיה המלך אומר לה מי את, ואצל מי גידלת, ואעשה אותם שרים, ושלטונים ומלכים אעמיד מהם, ולא הגידה אסתר].

אחת המצות שנאמרו בספר ויקרא (פרק ב פסו' יא) בעניין הקטרת הקטורת היא: "כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ה'", בטעם האיסור לצרף שאור או דבש לקטורת כותב בספר החינוך (מצווה קיז): "ועוד שמעתי טעם באיסור שאור ודבש, לפי שהשאור מגביה עצמו, וכן הדבש מעלה רתיחתו הרבה, ולכן נתרחקו, לרמוז כי תועבת יי כל גבה לב" עכ"ל. וכך מפורש בדברי הפסיקתא זוטרתא ויקרא פרשת ויקרא: "לפי שהשאור מתנשא בעריבה. הדבש מתנשא בבישולו, לפיכך כל שאור וכל דבש הרי הוא בבל תקטירו" עכ"ל⁴.

---

⁴ וזה עולה בקנה אחד עם מה שנתבאר שעניין הקטורת מרמז למידת הענוה, וממלא חל איסור מוחלט לערב שם מאותם מינים המרמזים למידת הגאווה אף אם מדובר רק בכל שהוא, שכך השרשנו רבי לויטס איש יבנה במסכת אבות (פרק ד משנה ד) "מאד מאד הוי שפל רוח". ומפרש רבנו עובדיה מברטנורא שם, שאע"פ שבשאר המידות הדרך האמצעית היא המשובחת, במידת הגאווה אינו כן, אלא יטה לקצה האחרון של שפלות הרוח. לפי שהגאווה היא מאוסה ביותר, ועוד שרוב בני אדם נכשלים בה ולא בדילי אינשי מינה, לכך צריך לעשות לה הרחקה יתירה עיי"ש, וכיוצא בזה כותב גם הרמב"ם (פ"ב מהל' דעות הל' ג): "ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינוניות, אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, והוא גובה לב, שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד, אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאוד, ולפיכך נאמר במשה רבנו ענו מאד ולא נאמר ענו בלבד, ולפיכך צוו חכמים מאד מאד הוי שפל רוח, עכ"ל, ובפתחא זעירא לספר צבי לצדיק להרה"ק רבי ישראל שפירא אבד"ק בלאזוב זצ"ל כתב לפרש בזה, את דברי הקדוש ברוך הוא למשה רבנו בספר שמות (פרק יט פסו' יב) שם מצוה הקדוש ברוך הוא את משה רבינו: "והגבלת את העם סביב לאמר, השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו, כל הנגע בהר מות יומת .... במשך היבל המה יעלו בהר". שההר מרמז לגבהות, [עיי' בשם משמואל פרשת בהר [שנת תרע"ג] ד"ה הנה], וזהו שציוה ה' דרך רמז קודם קבלת התורה, להישמר עלות בהר שהיא הגאווה, ואפילו נגוע בקצהו, שאפילו ממשו ממנה יש להיזהר, [ובספר קב הישר

(פרק סה) על הפסוק "תועבת ה' כל גבה לב" כתב שאפילו כל דהו משמע, והזהיר שהנוגע בו מות יומת, כי הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, ורק במשך היובל הותר לעלות בהר, היובל ר"ת ויגבה לבו בדרכי ה', רק לצד הקדושה ולשם שמים הותר להשתמש בגאווה עכ"ד, כעין זה כותב הגר"ז זצ"ל בספר ליקוטי תורה פרשת במדבר [דף ד טור ג], על דברי רב יוסף במסכת סוטה (ה.): "לעולם ילמד אדם מדעת קונו, [מפרש רש"י ד"ה ילמד אדם לאהוב את הנמיכות], שהרי הקדוש ברוך הוא הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני, והקשה הגר"ז זצ"ל אם כן מדוע לא ניתנה התורה בעמק או לפחות במקום מישור? וביאר הרב זצ"ל על פי דברי חייא בר אשי בשם רב במסכת סוטה (ה.) שת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית, מפרש רש"י, כלומר צריך שיהיה בו מעט גאווה, שלא יהו קלי הראש מסתוללין בו, ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם, לזה נתן ה' יתברך את התורה על הר סיני שהוא מנוך שבהרים ולא בעמק או מישור עיי"ש, ונפתח ענים על מסכת סוטה (ה.) מבאר הרב חיד"א זצ"ל, ששמינית מן השמינית הוא חלק ס"ד, וקצת יותר מזה הוא חלק ס"ג אותיות גס, כי קצת יותר משיעור שמינית שבשמינית נקרא גס רוח, ובספר חנוכת התורה [ליקוטים על מאמרי חז"ל מסכת סוטה (ה.)] מוסיף, שבמסכת בבא בתרא (עג:) מבואר שגובהו של הר תבור הוא ד' פרסה, והפרסה היא ד' מילין, וכל מיל הוא שיעור אלפיים אמה, נמצא שיעור פרסה שמונה אלף אמה, ובר' פרסאות ל"ב אלף אמה, לפי זה הר סיני שהיה גבוה רק חמש מאות אמה כדאיתא במדרש פרשת בא, [עי' במסכת תענית (טז.)] איתא "מאי הר המוריה פליגי בה רבי לוי בר חמא ורבי חנינא, חד אמר הר שיצא ממנו הוראה לישראל, וחד אמר הר שיצא ממנו מורא לעובדי כוכבים", וברש"י ד"ה מורא כתב בלישנא אחרינא ש'הר המוריה' הוא הר סיני, ויצא ממנו מורא לאומות העולם במתן תורה, דכתיב: "ארץ יראה ושקטה וכן איתא במדרש תהלים (פרק סח אות ט ד"ה בפרש שדי): "וסיני מהיכן בא, אמר ר' יוסי מהר המוריה נתלש, כחלה מעיסה, ממקום שנעקד יצחק אבינו. אמר הקב"ה: הואיל ויצחק אביהם נעקד עליו, נאה לבניו לקבל עליו את התורה", ובמסכת מידות (פרק ב משנה א) שנינו שהר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, הוא ממש חלק ס"ד מן שנים ושלישים אלף אמות, רמז לשמינית שבשמינית עיי"ש. ועי' עוד בספר דגל מחנה אפרים פרשת ויקרא ד"ה כל: "הנה חמץ ושאור הם עניני גבהות והתפארות ונפסלת במשהו, ודבש נקרא זה שמכוון לאיזה הנאות לעצמו, הן אפילו להיות בן עולם הבא, וזהו פירוש הפסוק, כי כל שאור וכל דבש, היינו איזה מחשבה שתהיה מהם לא תקטירו ממנו אשה לה, אשה היא סוד השכינה, לא תקטירו לשון התקשרות, רק תהיה מחשבתו כולו לקרב מנחה להשי"ת" עיי"ש.

מטעם זה נבחר דווקא מרדכי מכל שבט בנימין להיות זה שיעמוד מול המן הרשע לבטל את גזירתו של המן, כי מרדכי השתייך למידת הענווה שהיא ההיפך ממידתו של המן הרשע, לכן היה בכוחו להתגבר על המן ששאב את כוחו הרע ממידת הגאווה ולהכניעו⁵.

עוד נאמר בזוהר הקדוש על שיר השירים (דף יג.): "דקטורת תבירו דיצר הרע איהו", ולעיל הבאנו את דברי הזוהר חדש (תיקונים דף פג): "דאיהו יצה"ר, ואיהו נחש, הוא סמאל, הוא עמלק", ומבואר שבכח הקטורת היה לבטל את היצר הרע [בספר באר משה פרשת כי תצא (עמו' תשמג) כותב הרב מאוז'רוב זצ"ל רמז לזה, שמספר "מחיית עמלק" עם הכולל הוא שווה למספר קטרת, ביאור הדברים הוא שהקטרת קשורה לבחינה של הענווה, מימלא יש בכוחה לנצח ולבטל את כוחו של עמלק כמש"נ].

בביאור דברים יש לומר, על פי מה שכותב רבנו יונה בספר שערי תשובה (שער א אות כז): "ובעל הגאווה נמסר בידו, כי אין ה' עמו אחרי אשר הוא תועבת ה'... עכ"ל. ביאור דבריו הקדושים נראה על פי דברי חז"ל במסכת קדושין (ל:): על הפסוק בספר תהילים (פרק לז פסו' לב): "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו וה' לא יעזבנו בידו", שהרשע היינו יצר הרע, שהוא צופה לצדיק שהוא האדם וחפץ הוא להפילו בחטא, ועל זה אומר דוד המלך ע"ה

---

⁵ בשער היחודים (פרק ו) איתא שענוה בגימטריה מאה שלושים ואחד שהוא כמספר סמאל. ובספר באר משה פרשת כי תצא ביאר שזה בא לרמז שמי שיש לו מידת הענווה יש בכוחו להתנגד לבחינת הרע הנקרא סמאל ולבטלה עיי"ש ובספר לב דוד להחיד"א (פרק לב) בסופו העמידנו על כך שלא לחינם בחר דוד המלך ע"ה לפתוח את פרק קל"א בספר תהילים שהוא כמנין "סמאל" במילים "ה' לא גבה ליבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני", אלא שכיון בזה לרמז לכל הנ"ל עיי"ש. וכן מפורש בשער היחודים לרבנו האריז"ל (פרק ו ענף ג): "ענוה בגימט' סמאל לרמוז מי שיש בידו ענוה אין סמאל שולט בו ואין יכול לקטרג עליו ושמעתי ממהר"א הלוי שלכן אומרים מזמור לדוד ה' לא גבה ליבי ולא רמו עיני במזמור קל"א לרמז לזה כי מי שאין בו גאווה אין סמאל שעולה קל"א שולט בו" עכ"ל.

שאלמלא ה' עוזרו אינו יכול לו. היינו שבדרך הטבע אין אפשרות להינצל מהיצר הרע בלא סיוע מאת הי"ת⁶.

הטעם ששלח משה את יהושע להילחם בעמלק

בסוף פרשת בשלח מספרת התורה הקדושה על בואו של עמלק להילחם בישראל, למרות שלא היתה לו שום סיבה לעשות כן, שהרי הוא לא נמנה עם השבעה עממים שחיו בארץ ישראל המנויים בספר דברים (פרק ז' פסוק א) "החתי והגרגי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבוסים", כך כך שעם ישראל לא היווה איום כלפיו, בכל זאת הוא הגיח ממרחק גדול כדי להילחם עם ישראל, משה רבנו מצוה את יהושע: "בחר לך אנשים וצא הילחם בעמלק", משה רבנו מעמיד את החיל, בראשם הוא שם את תלמידו יהושע בן נון ושולח אותם למלחמה.

במדרש במד"ר (פרשה יג) מבואר, שהטעם זה גם שלח משה את יהושע להילחם בעמלק, היה משום היה יהושע תלמידו היה ענותן, וז"ל המדרש שם: "גאות אדם זה עמלק שנתגאה על הקב"ה בחירופיו וגידופיו, שהיה משליח זמורה אל אפו והיה נוטל זכרותן של ישראל וזורק כלפי מעלה, ומחרף ומגדף ואומר בזו חפצת, הה"ד "ויוזב בכ" שהכס מכת זנב, ושפל רוח יתמך כבוד

---

⁶ [בזוהר הקדוש פרשת וישלח [דף קעט עמוד א] איתא שעל זה אמר דוד המלך עליו השלום בספר תהלים (פרק קיח): "דחה דחיתני לנפול וה' עזרני". פתח ר' אלעזר, דחה דחיתני, דחה דחוני מבעי ליה מאי דחה דחיתני? אלא דא סטרא אחרא דדחייא ליה לב"נ תדיר, ובעי לדחייא ליה ולאסטאה ליה מעם קודשא בריך הוא, ודא הוא יצה"ר דאשתכח לגביה דב"נ תדיר, ולקבליה אהדר דוד ואמר דחה דחיתני לנפול, בגין דאיהו הוה אשתדל לגביה בכל אינון עקתין לאסטאה ליה מעם קודשא בריך הוא, ועליה אמר דוד דחה דחיתני לנפול בגיהנם, וי"י עזרני דלא אתמסרנא בידך עכ"ד], והטעם לזה אומר רבנו יונה כיון שמי שהוא בעל גאווה הוא מתואב אצל הי"ת ולכן אין ה' עוזרו, ונמצא שאין לו את אותה סייעתא דשמעייא שהיא הסיבה לכבישת היצר, ומימלא מסור הוא ביד היצר הרע ואין לו תקומה ממנו.

זה יהושע שהרגו, שנאמר (שמות יז): "ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו"⁷.
[רש"י בפרשת האזינו (פרק לב פסו' מד) כותב שכאשר נטלה רשות ממה
ונתנה ליהושע, העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שידרוש בחייו, ואף על פי
שנתנה לו גדולה לא זחה דעתו עליו, אלא השפיל עצמו כאשר מתחלתו],
וכיון שכך היה בכוחו להתגבר על עמלק שבא מכוח מידת הגאווה ולהכניעו⁸.

---

⁷ הן אמת שמטעם זה היה משה רבנו ראוי להילחם בעמלק בעצמו, ואכן בדברי הרש"י
בפרשת בשלח (פרק יז פסו' יב) מובא שהיתה תביעה על משה ששלח את יהושע ולא יצא
בעצמו להלחם בעמלק, ומטעם זה כבדו ידיו של משה עד שהיו צריכים אהרן וחור לתומכם,
וכדברי הרש"י שם: "בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו, נתייקרו ידיו".

⁸ והתורה בפרשת כי תצא קוראת מעשה הזה של עמלק "אשר קרך בדרך". ובספר
מאור ושמש פרשת תצוה כותב הרב זצ"ל, שבזה ביקש עמלק לכבות את אש האהבה,
שהיתה אצל בני ישראל בין איש לרעהו, שהיו בחמימות ובהתלהבות לאהוב זה את זה,
כך הגיעו לרגלי הר סיני, איש אחד בלב אחד, ועמלק ביקש להביאם לידי קרירות, ולצנן
את אהבתם מלאהוב אחד את חברו, וזהו שכתוב ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים,
היינו שעיקר רצונו לעשות בהם פירוד [רפידים אותיות פרידים], וכתב עוד שעניין זה רמוז
במצות התורה: "תמחה את זכר עמלק". שאם תמחק תיבת זכר [227] מתיבת עמלק,
[240] ישאר י"ג [13] שהוא גימטריא אהבה, ו'אהבה' גימטריא אחד עיי"ש], וביאר הרב
זצ"ל, שעיקר הקרירות היתה על ידי ההתנשאות והגאווה, כי כדי שהאדם יאהב את חברו,
צריך שתהיה בו ענוה, רק אז יכול לראות את מעלותיו של חברו, וזה יביא אותו לידי אהבה
ואחדות עם חברו, לא כן מי שהוא בעל גאווה, שמצד טבעו רואה רק את החסרונות של
חברו, מתוך כך הוא שונא אותו.

ולכן במלחמת עמלק ניצב משה רבנו כל משך הלחימה על ראש הגבעה, כאשר ידיו
מורמות כלפי מעלה, וכל זמן שהיו ידיו של משה למעלה גבר ישראל, וכאשר הניח את
ידו גבר עמלק, ובמסכת ראש השנה (כט.) שאלו: וכי ידיו של משה עושות מלחמה או
שוברות מלחמה? ועונים על כך חז"ל: "אלא לומר לך, שכל זמן שהיו ישראל מסתכלים
כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתגברים ואם לאו היו נופלין".

היד היא רמוז וביטוי לכוחו של האדם, [שתי ידיים הם בגמ' כח], משה רבנו שהיה מוכתר
במידת הענוה, על ידי שהרים את ידיו השפיע ממידת הענוה על כלל ישראל, [ידי משה
יד ועוד יד] בגימטריה כח, בגימטריא [כ=2 ח=8] עולה י' [10], וידוע שהאות האות י' רומזת
למידת הענוה, על ידי שהשפיע משה רבנו ממידת הענוה שלו על כלל ישראל, וגרם לכך

מן הסתם מידה רעה זו הושרשה ביהושע ממשה רבו שהעידה עליו התורה הקדושה היה עניו מכל האדם שעל פני האדמה, כתלמיד מובהק של משה מלבד התורה שלמד ממנו יהושע, הוא למד ממנו גם אורחות חיים ודרך ארץ.⁹

מטעם זה, כאשר שלח משה את יהושע יחד עם המרגלים לתור את הארץ, לפני הליכתם התפלל משה על הושע תלמידו, י-ה יושיעך מעצת מרגלים, בנוסף לכך הוא גם הוסיף לשמו את האות יו"ד : "ויקרא משה להושע בן נון יהושע", כי בזוהר הקדוש מבואר, שעיקר המניע לחטאם של המרגלים, היה חששם שבכניסה לארץ שוב לא יהיו נשיאים, פגם ששורשו במידת הגאווה, ולכן כדי לחזק אצל יהושע את מידת הענוה, שלא יהיה ניסת אחריהם, הוסיף לו משה את האות יו"ד, שהיא מרמזת לענווה, כמו שכותב בספר ליקוטי הלכות ספר תורה (הלכה ג) : "ויו"ד היא בחינת ענוה, כי יו"ד קטנה שבאותיות, בחינת תכלית הענוה" עיי"ש.

במסכת מנחות (כט:) מבואר, שעולם הבא נברא באות יו"ד, בפשוטו הכוונה בזה לומר שהדרך להגיע לעולם הבא קשורה לאות יו"ד, ואכן במסכת סנהדרין (פח:) איתא : "שלחו מתם איזהו בן העולם הבא ? ענוותן, ושפל ברך, שייף עייל שייף ונפיק, וגריס באורייתא תדירא, ולא מחזיק

שיהיו רואים כל אחד את מעלת חברו, וזה פירוש שהיו מסתכלים כלפי מעלה, היינו שהיה רואה כל אחד ומסתכל במעלה של חברו, שמכוח זה הגיעו לאחדות בניהם, ובזה התגברו על עמלק שבא לבטל מהם האחדות, ובאו לפני הר סיני כאיש אחד בלב אחד, לקבל את התורה.

⁹ במסכת סוטה איתא שמשמת רבי בטלה ענוה, ואמר רב יוסף לא תתני הכי דהא איכא אנא, והקשו בזה איזו מן ענוה היא זו שאומר רב יוסף על עצמו שהוא ענוה, שמעתי לבאר בזה שכאשר שמע רב יוסף את האמירה שמשמת רבי בטלה ענוה, ראה בזה פגיעה ברבו, היתכן שמכל אלפי התלמידים של רבי הוא לא העמיד אף תלמיד אחד שלקח ממנו את המידה הזו ? כדי להציל את כבודו של רבי אמר רב יוסף לא תתני הכי, שאני כתלמיד של רבי כן למדתי ממנו ענוה, כך יהושע כתלמיד של משה רבנו הושרשה בו מידה נפלאה זו.

טיבותא לנפשיה" עיי"ש, אומנם בעולם הבא יש קיבול שכר על קיום התורה והמצוות, אבל כדי לקבל את השכר צריך להגיע לעולם הבא, הדרך להגיע לעולם הבא תלויה בכך שיהיה האדם אחוז במידת הענוה, שכן בעולם הבא אדם נמצא יחד עם הי"ת, ובמסכת סוטה איתא שהי"ת אומר על מי שהוא גם רוח אין אני והוא יכול לדור הכפיפה אחת].

עכ"פ מבואר שהאות יו"ד קשורה עם מידת הענוה ומרמזת אליה, לכן הוסיף משה ליהושע את האות יו"ד בשמו כיון שהיה יהושע ענותן כדברי התרגום יונתן: "וכדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע בר נון יהושע" ומטעם זה גם נשלח להילחם בעמלק כמש"נ¹⁰.

הטעם שנפל הפור בחדש אדר

"בחדש הראשון הוא חדש ניסן בשנת שתים עשרה למלך
אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש
לחדש שנים עשר הוא חדש אדר". (אסתר פרק ג פסוק ז)

במסכת מגילה (יג:) איתא: "כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה, אמר, נפל לי פור בירח שמת משה, ולא היה יודע שבשבעה באדר נולד משה" עיי"ש.

לא לחינם נפל הפור דווקא בחדש אדר, החדש שבו נולד משה ונפטר משה רבנו, זכותו של משה סייעה אף היא לביטול הגזירה והכנעתו של המן

---

¹⁰ אף שבמדרש שמו"ר (פרשה כו) מבואר שהטעם ששלח משה את יהושע להילחם בעמלק היה משום שהיה יהושע ירא שמים וז"ל המדרש שם: "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק...", "ד"א למה ליהושע? אמר לו זקנך [יוסף] אמר את האלוהים אני ירא, ובוה [בעמלק] כתיב ולא ירא אלוהים, יבא בן בנו שאמר את האלוהים אני ירא ויפרע ממי שנאמר עליו ולא ירא אלוהים" צריך לומר שהיינו הך כי היראת שמים מרמזת על היות האדם עניו באיתא בתיקוני זוהר (הקדמה דף ה:): "ענוה קטירא בדחילו הדא הוא דכתיב (משלי כ"ב) עקב ענוה יראת ה' מאן דאית ביה יראת ה' אייתי ליה לידי ענוה", ולכן נשלח יהושע דווקא כי רק מי שיש בו את מידת הענוה יש בכוחו להתנגד לעמלק כנ"ל.

הרשע, משה רבנו היה היחיד בכל הדורות שהעיד עליו הקב"ה [ספר במדבר (פרק יב פסו' ג)]: "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"¹¹.

¹¹ כן מצינו אצל משה רבינו, שעל אף שזכה להשיג בחיי חיותו מ"ט שערי בינה, כמובא במסכת נדרים (לח.): רב ושמואל דאמרי תרוייהו: חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם נתנו למשה חסר אחת, שנאמר: ותחסרהו מעט מאלהים". [היינו שנחסר ממנו כמנין האות א' שהיא האות הקטנה מבחינת מספרה מכל האותיות שבשם אלוקים, ונשארו אצלו רק מט' שערים בלבד, או כפירוש האריז"ל שחסרו הרבה, ולא נשאר לו אלא מ"ט, כמ"ש רז"ל אל תקרי מעט אלא מ"ט, שכל המ"ט שערים הם מעט מזער, בערך שער הן הגדול מכולם, [כן כותב האור החיים הקדוש בפרושו לספר במדבר על הפסוק (פרק כד פסו' ז) "יזל מיד מדליו": "ואמר לשון דלי, לומר כי בערך בינה הגדולה אשר עתיד ה' לגלות לישראל בסוף הדורות, בימי מלך המשיח שהוא שער החמשים של בינה, כל המ"ט הם בגדר דלי בערכו עכ"ל]. ע"י עוד במסכת ראש השנה (כא:): נלמד זה מהפסוק בתהילים "אמרות ה' אמרות טהרות כסף צרוף בעליל לארץ מזקק שבעתים". שבעתים הם שבע שבעיות שהם חמישים חסר אחד עיי"ש]. ובספר הליקוטים פרשת ואתחנן מובא בשם האריז"ל שקודם שחטאו ישראל בעגל, אכן זכה משה בתכלית השלמות, והיה משיג שער הן של חמשים שערי בינה הגדול מכולם, [לכן נתגלה טעם פרה אדמה למשה כדברי רבי יוסי בר חנינא במדרש במדב"ר פרשת חקת (פרשה יט אות ו): "אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חקה". כי סוד פרה אדמה קשור בשער החמישים אדמה גימטריא חמישים], ורק לאחר שחטאו ישראל בעגל ירד מהשגת שער הני' כמו שאמר לו הי"ת "לך רד" כי שחת עמך וכו', כלומר רד ממנין לך, עוד כותב שם האריז"ל שהיות וכוונת מרע"ה היתה לטובה, לא מנע השי"ת ממנו הטוב, ובעת אסיפת רוחו נאמר: "ויעל משה מערבות מואב", [מואב בגימט' מ"ט], אל הר נבו אותיות נ' בו, היינו שהשיג משה את שער החמישים עיי"ש. [הביאם השלה"ק פרשת ואתחנן תורה אור אות ג'], למרות גדלותו העידה עליו התורה בספר במדבר (פרק יב פסוק ג): "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה". ואכן מחמת ענותנותו לא היה מסוגל משה לכתוב על עצמו שהוא עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, לכן השמיט מהמילה עניו את האות י', ובמקום עניו כתב משה והאיש משה ענו מכל האדם.

בילקוט שמעוני בפרשת כי תשא (רמז תז) איתא: "רבי יהודה בר נחמן אמר כשמשה כתב את התורה נשתייר בקולמוס קימעא והעבירו על ראשו ומשם נעשו לו קרני ההוד" ע"כ. ובספר חנוכת התורה פרשת כי תשא הקשה היאך הדעת סובלתן לומר אצל הקדוש ברוך הוא שנשתייר דיו בהקולמוס וכי לא ידע מתחלה כמה דיו יספיק לכתובת התורה

וכן אומר רבא ואיתימא ר' יוחנן במסכת חוליין (פ.ט.): "גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם. דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר, ואילו במשה ואהרן כתיב ונחננו מה. זכותו של משה רבנו שהיה סמל לענווה בכל הדורות, עזרה לגבור על כוחו הרע של עמלק, אשר שורשו היה במידת הגאווה, להביא לביטול גזירתו של המן על ידי מרדכי היהודי כמש"נ¹².

כולה עד שלקח יותר מהצורך והוא דבר תימה. ועוד קשה בדברי המדרש דהקשה מהיכן זכה ומתרץ על ידי הדיו, הא הקושיא היה מאיזה זכות בא לו זאת, ותירץ הרב זצ"ל על פי מה דאיתא במדרש שבשעה שאמר משה מחני נא מספרך, נמחה שמו בפרשת תצוה, שלא נזכר שמו כי אם בלשון ואתה תצוה וכו'. והנה בהיות שהקב"ה יודע אחריתו של דבר מראשיתו, והיה בתוך הקולמס דיו לצורך כתיבת כל התורה כולה, אך כשאמר משה מחני נא, חל עליו עונשו ולא נזכר שמו בפרשת תצוה, נמצא דאותו דיו שהיה ראוי לכתוב משה היא נשאר בהקולמוס, ובעבור שראה הקדוש ברוך הוא שמשה מסר נפשו על כלל ישראל, אותו זכות נתפרע לו שקינח הקולמס בציצית ראשו, ובעבור זה זכה לקרני הוד על שמסר נפשו על ישראל, עוד מתרץ הרב זצ"ל דידוע דהוה ליה למשה רבינו עליו השלום לכתוב עניו מאד, וכתב ענו בלא יו"ד, אם כן נשתייר השיעור דיו לכתוב יו"ד עיי"ש, וכן כותב האוה"ח הקדוש בפרושו לספר שמות (פרק לד פסוק בט): "ומצינו שהעידה התורה על משה שעניו מאוד מכל האדם, וכשאמר ה' לכתוב הדברים מצינו לו שלא כתב עניו אלא ענו חסרה יו"ד, ואף זה מן הענוה, ובשכר זה זכה לקרני הוד, כי הפליא ברצונו יתברך, גם ה' הפליא חסדו לו בשנותו מכל האדם, והוא מה שרמז רבי יהודה באומרו נשתייר בקולמוס קמעא, והוא אות יו"ד שהיה צריך לכתוב, ולא כתב לרוב ענוותנותו וממנה זכה כנזכר" עכ"ל.

¹² בספר יערות דבש כותב בשם המקובלים [וכן מובא גם בשם משמואל פרשת תצוה (תרע"ג)] בשם האר"י, שמרדכי היהודי הוא ניצוץ של משה רבנו, והמן הרשע הוא ניצוץ של המצרי שהרגו משה בשם הקדוש תכ"ה, היוצא מראשי התיבות של המילים "כיל ה'נשמה ת'הלל יה", כמו שכתוב ויאמר לרשע למה "תכה" רעך, ולכן כאשר הוכיח משה את דתן ואבירם על כך שהיכו את האיש העברי, אמר לו המכה "הלהרגני אתה אומר, כאשר הרגת את המצרי", היינו באמירת אותו שם קדוש "תכה", וכותב היערות דבש זצ"ל, שגם מרדכי כמו משה ידע לכוון את אותו שם קדוש עם הכוונות הרצויות, ובזה פירש את דברי הפסוק במגילת אסתר (פרק ד פסוק ה): "ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניו, ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה", התך אותיות כה"ת, ושאלה אסתר את מרדכי מדוע אינו משתמש באותו שם קדוש כדי להרוג את המן הרשע, כמו

חודש אדר

בספר שפת אמת פרשת תרומה, כותב בשם חידושי הרי"ם זיע"א, שחודש אדר נקרא כן, משום שבחודש זה אנו קוראים בתורה את בפרשיות העוסקות בבניין המשכן, אשר הוא המדור לשכינה הקדושה כאן בתחתונים, כדברי חז"ל במדרש רבה שמות (פרשה לג אות א): "משל למלך שהיה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה, ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו, אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך, אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, נתתי לכם את התורה, לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש.

ובספר מאור עינים פרשת תרומה כותב: "וטעם החודש אדר למה נקרא כך, הוא מפני שבחודש זה נרמז א' דר, רצה לומר א' שהוא אלופו של עולם, וכמו שכתוב אלוף נעורי אתה, שכשם שאות א' הוא ראשון לכל האותיות, כך השם יתברך הוא ראשון לכל הנמצאים, וזהו ענין בחינת א' דר עם התחתונים שמשרה שכינתו עם התחתונים" עיי"ש.

שהשתמש בשם זה להריגת המצרי במצרים עיי"ש. ונהטעם שלא השתמש מרדכי בשם זה כנגד המן צריך לומר, שרצה מרדכי לקדש שם שמים שיראו כולם במפלתו של המן הרשע על ידי מסירות נפשם של מרדכי ואסתר, וכן מפורש בזהר פרשת וישלח (דף קסט) על הפסוק בספר בראשית (פרק לב פסו' כ): "ויצו גם את השני גם את השלישי גם את כל ההלכים אחרי העדרים לאמר כדבר הזה תדברון אל עשו במצאכם אתו". שלש פעמים ג"ם שהוזכרו בפסוק רומזים לשלש גאולות שיבואו על ידי שלשה צדיקים, גאולת משה גאולת מרדכי, וגאולת משיח במהרה בימינו, וכן כותב במדרש תלפיות ערך אחשוורוש: "ידוע שמרדכי הוא סוד משה, כדברי רז"ל שקול מרדכי כמשה, ולכן קיימו בימי מרדכי מה שקיבלו כבר בימי משה עכ"ל.

והנה, בחינה זו של השכנת השכינה, לא תיתכן במקום שיש שמץ של ישות, וכדברי הנביא ישעיהו (פרק נז פסו' טו) : "כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכון, ואת דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים". וכן אומר רב חסדא, ואיתימא מר עוקבא במסכת סוטה (ה.) שעל גסות הרוח אומר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, אם כן שחודש אדר במהותו קשור עם הבחינה של הענוה, ולכן בחודש זה אנו זוכים להשראת השכינה בתוכנו.

תחילת מפלת המן היתה בחג פסח

"ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי, לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערתי אצום כן ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי, ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר צוה עלי אסתר".

(אסתר פרק ד פסו' טו – יז)

"אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית".

(מגילה טו.)

אם אותו היום שבו צמו מרדכי וכל העם אשר בשושן היה יום ראשון של פסח היה, נמצא שהיום השלישי שבו נכנסה אסתר אל המלך לבקש ממנו ולהתחנן על עמה, ועד לתלייתו של המן ביום שלמחרת, היה כל זה בעיצומו של חג הפסח.

בספר שם משמואל כותב, שלא במקרה נתגלגל הדבר כך, שתהא מפלתו של המן הרשע בחג הפסח, חג הפסח הוא הזמן אשר אנו מצוים על השבתת החמץ אשר רומז למידת הגאווה [בספר ויקרא (פרק ב פסו' יא) מצוה התורה הקדושה שלא להקריב שאור ודבש, ובספר החינוך (מצווה קיז) כותב : "ועוד שמעתי טעם באיסור שאור ודבש, לפי שהשאור מגביה עצמו, וכן הדבש מעלה רתיחתו הרבה, ולכן נתרחקו, לרמוז כי תועבת ה' כל גבה לב עב"ל. וכך מפורש בדברי הפסיקתא זוטרתא ויקרא פרשת ויקרא : "לפי שהשאור מתנשא בעריבה. הדבש מתנשא בבישולו, לפיכך כל שאור וכל

דבש הרי הוא בבל תקטירו" עכ"ל, לכן נצטוינו לכלה החמץ והשאור ולאכול מצה המרמזת לענוה, [הענוה בגימט' מצה עם הכולל], מטעם זה נקראת המצה בספר דברים (פרק טז פסוק ג) "לחם עוני", כי המצה מרמזת למידת הענוה¹³, נמצא שפסח הוא זמן הראוי להשבתת השאור ויש בכוחו לגרום להפלתו של זרע עמלק שכל שורשו בגאווה.

בספר בני יששכר [מאמרי חודש ניסן אות ת] כותב מוהצ"א מדינוב זצ"ל, בשם המקובלים, שהמילה "עץ הדעת" בגימטריה עולה כמנין "חמץ שאר", והרמז בזה שעל ידי השמירה וההקפדה בפסח ממהו חמץ ושאור נעשה תיקון לחטא של אכילת אדם הראשון מעץ הדעת עכ"ד עיי"ש, ולפי מה שנתבאר לעיל שהשורש של חטא עץ הדעת היה במידת הגאווה הדברים כמין חומר.

ויקר אלו תפילין

"ויש לשאול הרי כבר היה להם התורה מסיני בשלמא מה שאמר וששון זו המילה וכן ויקר זה התפילין דבר זה יתבאר בסמוך כי בשביל וכו' מצות המילה ובשביל מצות התפילין היו גוברים על המן ...". (אור חדש להמהר"ל)

מבואר בדברי המהר"ל שהתשועה מגזירת המן הרשע היתה בן היתר גם בזכות מצות תפילין, וזהו שנאמר ליהודים היתה ... ויקר", ובמסכת מגילה (טז:) אמר רב יהודה ויקר אלו תפילין, ומבאר המהר"ל שלהיודים היתה הכונה שמצוה זו הגינה עליהם וצריך להבין במה היה יפה כוחה של מצות תפילין יותר משאר מצות שהיה בכוחה לבטל את גזירת המן?

---

¹³ ניגוד בין עניות למידת הגאווה אנו מוצאים בספר צפניה (פרק ג פסו' יא – יב) שם אומר הנביא: "ביום ההוא לא תבושי מכל עלילתיך אשר פשעת בי כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך ולא תוספי לגבהה עוד בהר קדשי, והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה'", גם בדברי ישעיהו הנביא (פרק כט פסו' יט) אנו מוצאים קשר בין עניות לענוה: "ויספו ענוים בה' שמחה, ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו.

המהר"ל שם כותב שבמסכת ברכות (ו. נז.) אמרו על מצות תפילין של ראש נאמר בספר דברים (פרק כח פסו' י) : וראו כל עמי ארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ודבר זה היה כאשר נצחו את המן, כי הוא יתברך אשר שמו נקרא עליהם פעל כל זה, וכתוב (אסתר ט, ב) נקהלו היהודים בעריהם בכל מדינות המלך אחשורוש לשלוח יד במבקשי רעתם, ואיש לא עמד בפניהם, כי נפל פחדם על כל העמים, ולכך אמרו במסכת מגילה (טז:) על הפסוק במגילת אסתר (פרק ח פסו' טז) : "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", ויקר זה תפילין, כי מפני כי שם ה' נקרא עליהם יראו ויפחדו מהם.

ולפי מש"נ שאת עיקר כוחו ינק המן היה ממידת הגאווה, נוכל להבין איך הועילה מצות תפילין לבטל את כוחו של המן, שכן מצות תפילין בכוחה להביא את האדם לידי ענוה, כמו שכותב הרמב"ם הלכות תפילין (פרק ד הלכה כה) : "קדושת תפילין קדושתן גדולה היא, שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ... "עכ"ל¹⁴, ועל ידי זה נתבטל כוחו של המן ובאה להם הישועה.

לא זב"ד פורים

"מכאן סמכו רבותינו ז"ל לומר לא אד"ו ראש השנה ולא בד"ו פסח לא נה"ז עצרת לא זב"ד פורים שנאמר אשר תקראו אותם במועדם שהרי בשבת כתיב שבת שבתון".
(פסיקתא זוטרתיא ויקרא פרשת אמור)

יום יד' באדר לעולם אינו חל, לא ביום שני בשבת, ולא ביום רבעי בשבת, ולא ביום שבת, הימים בהם יכול לחול יום יד' באדר הם רק הימים

---

¹⁴ זה לשון האליה רבה (סימן כה) כתב בספר ברוך שאמר [אות כו] בג' פסוקים שכתוב בהן לטוטפות, אחד בפרשת והיה כי יביאך [שמות יג, ט], ואחד בשמע [דברים ו, ח], ואחד בוהיה אם שמוע [שם יא יח], ולזכרון [ד]כתוב בקדש כל בכור [שמות יג, טז], באלו ד' פסוקים תמצא כל האותיות של א"ב חוץ מגימ"ל וסמ"ך, לומר גם רוח לא ישא תפילין, כי אם מי שרוחו נמוכה ואינו מחזיק טובה לעצמו כשהוא לומד ועושה מצוה, ע"כ. כתב בספר חסידים סי' רע"ג אם התפילין בתיק לא ינערם, אלא יתפשם בידו ויוציאם. ומצאתי כתוב [עמק ברכה סי' טו] טוב שירחץ במקום הנחת תפילין קודם הנחתן עכ"ל.

ראשון שלישי חמישי ושישי, לא לחינם תיקנו חז"ל שיום שפורים יחול דווקא בימים אלו, ימים אלה מרכיבים את המילה "גאווה", וכפי שביארנו עיקר עבודת היום של פורים היא במחיית עמלק, שעניינה הוא ביטול היש לגמרי, היפך ממידתו של עמלק שהיא כאמור הגאווה כמש"נ.

מחצית השקל

"אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה עולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו היינו דתנן באחד באדר משמיעים על השקלים".
(מגילה יג:)

מבואר בדברי ריש לקיש, שביטול הגזירה בזמן אחשוורוש היתה גם בזכות הקדמת שקליהם של ישראל לשקליו של המן הרשע, [עייין בדברי התוס' במסכת מגילה (טז.)] [וכן כותב גם תוס' הרא"ש שם (יג.)] שהטעם שנקט המן סכום של עשרת אלפים כיכר כסף, משום שסכום זה עולה שישים ריבוא חצאי שקלים, אשר הוא מניין היסוד של עם ישראל שהוא שישים ריבוא ובעי"ז כותב מרן הגר"ח מוולאזין זצ"ל בספר נפש החיים (שער ד פרק לב) שכל אחד מישראל שורש העליון של נשמתו הוא מאות אחת בתורה עכ"ל. וכידוע שבתורה יש שישים ריבוא אותיות, וכן אמרו דורשי רשומות שר"ת של המילה "ישראל", הוא יש שישים ריבוא אותיות לתורה, [עייין בשו"ת חוות יאיר (סי' רלה) ובספר יערות דבש (דרוש יב) ד"ה וידוע ובחידושי הפני יהושע למסכת קידושין (ל.) משכ"ב ואכמ"ל].

וצריך להבין, מהו הקשר בין מצות מחצית השקל לגזירתו של המן, עד שהועילה מצוה זו לבטל את הגזירתו הקשה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים?

והנה במצות התורה לתת כל אחד מחצית השקל ונאמר בתורה (פרק ל פסו' טו) : "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל..." ולכאורה יש לעיין במצוה זו, מדוע נתבקש לתת כל אחד רק חצי שקל, אם כדי לספור את עם ישראל על ידי זה, הלא אפשר למנותם גם ע"י ספירת שקלים שלמים

בספר תורת משה פרשת כי תשא כותב האלשיך הקדוש זיע"א, בשם הר"ש אלקבץ זצ"ל, שהטעם שציוה ה' שיתן כל אחד רק חצי שקל, הוא כדי לרמז לנו שצריך שידע כל אדם מישראל, שאין בו שום שלימות, והוא רק חצי דבר עיי"ש¹⁵.

ולפי דבריהם מובן הקשר בין נתינת השקלים לנפילתו של המן, שכן את כל כוחו ינק המן מידת הגאווה, לכן הדרך לגבור עליו היא רק על ידי חיזוק במידת הענווה, וע"י נתינת מחצית השקל שכל אחד ואחד רואה בעצמו שאינו מושלם, עיי"ז ניתן כוח בזמן המן הרשע לבטל גזירתו הרעה.

הטעם שנצטוינו להשתכר בפורים

"חייב איניש לביסומי בפוריא עד דלא ידע בן ארור המן לברוך מרדכי".
(מגילה ז.)

בביאור הלכה (סימן תרצה סעיף ב) ד"ה חייב איניש הקשה כיצד יתכן שיצוו חז"ל להשתכר בפורים הלא השכרות אשר היא מן הדברים היותר מגונים אצל בני האדם, [עיי"ן במסכת ברכות (לא):] שהשותה לשכרה נחשב כעובד עבודה זרה, [ובמסכת עירובין (סד).] איתא שתפילתו תועבה ובמסכת פסחים (קיג): אמרו שהשותה לשכרה נחשב שנוא אצל הקב"ה, וא"כ כיצד זה יתבקש מאיתנו לרדת לכזו רמה ועוד שיחשב לנו הדבר כמצווה ?

---

¹⁵ כדברי הגר"ש אלקבץ זצ"ל, כן כותב גם בספר נועם אלימלך פרשת כי תשא, וז"ל: "הכתוב מלמד הצדיק המשפיע אשר הולך ועובד במדרגה הזאת להיות פוקד השפעות לישראל, אזי יחזיק עצמו תמיד מחצית, פירוש יחשוב תמיד שכל מעשיו אינם אל מחצה, רוצה לומר כל דבר מעשה טוב אשר יעשה אינה עושה בשלמות גמור אלא חצי כפי הראוי להיות ...", וכן כותב הרב זצ"ל לקמן על הפסוק "העשיר לא ירבה" וז"ל איתא בגמרא איזהו עשיר השמח בחלקו י"ל הפירוש ע"ד שאמרו חז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן לא זכה בו ואמרו רבותינו ז"ל איזהו עשיר כו' רוצה לומר שיהא בטוח בעושרו שחברו לא יטול חלקו בגן עדן רק הוא עצמו ישמח בחלקו הטוב ואמר הכתוב העשיר פירוש גם אם במדרגת עשיר שתשמח בחלקך בגן עדן אף על פי כן לא ירבה רוצה לומר לא יחזיק עצמו במדרגה יתירה וגדולה רק שאינו אלא מחצה כנ"ל" עכ"ל.

לפי דרכנו אפשר שהטעם שנצטוונו לשתות לשכרה ביום פורים הוא משום שעל ידי ריבוי השתייה עד כדי אובדן הדעת האדם משתחרר מכל הסיבות המביאות אותו לידי גאווה, אז הוא מרגיש כמו כולם ומתנהג אף פחות מכך, וזהו כאמור כל עיקר עבודת היום הקדוש של פורים להגיע לידי הביטול המוחלט.

משגיא לגויים ויאבדם

"אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את

המן...". (אסתר פרק ג פסו' א)

"משגיא לגויים ויאבדם".

(איוב פרק יב פסוק כג)

בפרוש הכלי יקר לספר שמות (פרק טו פסו' א) כותב, שמי שהוא גאה הקב"ה מוסיף לו גאווה על גאותו ונותן לו עוד מעלה, וזה כדי להגדיל נפילתו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, וזה שכתוב בשירת הים, אשירה לה' כי גאה גאה, כי ממקום גבוה הוא נופל ונפילתו גדולה, וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום בספר תהילים (פרק צב פסו' ח): "בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי אבן, התכלית בזה היא להישמדם עדי עד". [וכן כותב גם הר"י אבן שועיב בדרשה לפרשת ואתה תצוה: "כשהקב"ה רוצה לאבד הרשעי' מעלה אותן תחלה כדי שיצא שמו, דכתיב היו צריה לראש, כל המצר לישראל נעשה ראש, כדי שיצא שמו ואחר כך יאבדנו"] עיי"ש.

וכן איתא במדרש רבה על מגילת אסתר (פרק ז אות ב) איתא: "לא נתגדל המן אלא לרעתו, ולמה גדלו? משל לגולייר שקלל לבנו של מלך, אמר המלך אם אני הורגו הכול אומרים גולייר הרג, עשה אותו טריכונוס, ואח"כ עשה אותו הגמון, ואחר כך התיו את ראשו, כך אמר הקב"ה אילו נהרג המן כשירד ויעץ לאחשורוש לבטל בנין בהמ"ק לא היה מי יודעו, אלא יתגדל ואחר כך יתלה, לפיכך וישם את כסאו מעל כל השרים, ואחר כך ויתלו את המן, הרי אויבי הקדוש ב"ה למפלתן הן מתגדלין וכתוב (איוב י"ב) משגיא לגויים ויאבדם".

עוד איתא בחז"ל על הפסוק במגילת אסתר (פרק ו פסו' יב) : "וישב
מרדכי אל שער המלך והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש" : "כי הוי נקיט
ואזיל עם מרדכי בשבילא דבי המן, חזיתיה ברתיה דהוי קאים אאיגרא,
סברה היא, האי דרכיב אבוהא הוא והאי דמסגא קמיה מרדכי, שקלא עציצא
דביהכ"ס ושדיתיה ארישיה דאבוה", זהו סופו של מי שהוא מתגאה שנופל
מאיגרא רמא לבירא עמיקתא כן בהמן נאמר : "ופני המן חפו" היינו שהגיע
לשיא השיפלות לגמרי שהוא הביטול המוחלט וגאותו נשבתה, ואיתא איתא
בספרים "זהמן נפל על המטה..." ר"ת ענוה, כלומר שסופו היה שנתבטל
לגמרי כנ"ל.

חוברת זו נתרמה
על ידי ידידנו היקר ר' יעקב הי"ו
ממשתתפי השיעור הקבועים במוצאי שבת קדש
זכות דברי התורה יעמדו לו ולכל בני ביתו היקרים
להצלחה וברכה
אמן